

IGNACIO CORSARO ÉS A *LO STRANIERO*

KISS ENDRE

Ignacio Corsaro kivételes lapja, a *Lo Straniero* (1985–2003), a nyolcvanas évek nyitódó, távlatokat előlegező közszellemének terméke, alulról építkező és igen magasra jutó öntevékenység és önszerveződés.

A napjainkban hatalmas összegekkel dobálózó gazdaság, az ugyancsak mesterségesen magas összegekkel dolgozó tudományos pályázati rendszer, de akár az ugyancsak csillagászati összegekkel politizáló EU támogatási rendszer korában már-már elfeledjük, hogy a nyolcvanas kilencvenes évek unalomig ismételt vezérszólama az *önszerveződés* volt, a *szinergetika*.

A lap 1999. október 30-i számában (14. évfolyam) *Estranger's Ancestor's Legacy* cím alatt Alfred Adlertől Emile Zoláig 256 szöveg címének felsorolását, ill. ugyanannyi nevet találunk, amit enciklopédikus jelleggel Corsaro állított össze, mint az idegenség/elidegenedés-problematika „őseinek hagyományá”-t.

Ebből a felsorolásból az első egy, az i.e. 2000 és 1600 közé datált szöveg, a legutolsó ausztrál bennszülöttek egy dalának szövege.

A *Lo Straniero* különleges mediális jelenség is volt, egy történelmi pillanattal a teljessé váló elektronikus mediatizálódás előtt született meg, miközben éppen ezt a pillanatot használta ki kreatívan, elemzésre érdemes módon. Mintha print-médiában előlegeznék a későbbi elektronikus kommunikáció szellemét – egy ilyen vállalkozás sem előtte, sem utána nem volna lehetséges a nyomtatott médiában.

A társadalom, a filozófia és a szociológia határán az idegenség/elidegenedés-problematika lehető legszélesebb tematikáját ölelte fel. A közlemények diszciplináris gazdagsága (amelyek tipológiájával a későbbiekben megpróbálkozunk) a szó szoros értelmében közös alkotás, a *Lo Straniero* a szó szoros értelmében fórum.

Ignacio Corsaro mindent rövidít, mindenből csak a lényeges üzeneteket közli, a sajátos formátumú folyóirat sajátos *levelező fórummá* alakul. Az első szándékból és igen sikeresen a szellemi közeledést szolgáló fórum az idegenség/elidegenedés-probléma komplex teoretikus reflexiójának színhelye lesz.

Ennek igen nagy a jelentősége. Egyrészt azért, mert amikor az idegenség/elidegenedés-problematika egyáltalán bekerül a filozófiai nyilvánosság sodrába, értelemszerűen csak néhány, igen kevés, kiemelt filozófiai perspektívá-

ból jelenhet meg ott. Másrészt azért, mert éppen ezt az idegenség/elidegenedés-problematikát az is sajátosan kitünteti, hogy kivételesen is függ a diszkusszió tematizálásától, ezért is különleges egy mediális szempontból még amúgy is különleges médium, amelyik valóban *a lehető legszélesebbre* nyitja a kaput az idegenség/elidegenedés-problematika reflexiói előtt.

Ez az oka annak is, hogy amikor az elkövetkezőkben vázlatos tipológiát állítunk fel a folyóirat közleményeiből, ezt egyáltalán nem a folyóirat érdemei ismertetésének okából tesszük, de mindenképp azért, mert *ez a vázlatos tipológia is nagyot lendíthet az idegenség/elidegenedés-problematika további elméleti kutatásán.*

Míndez, a lehető legszélesebb merítés, az egymás mellé helyezett heterogenitás, a több nyelven való egymás melletti publikálás nagyon is szerves következményei voltak a globalizáció valóságos intellektuális élményének – s sajnálatos, hogy nemcsak ezekből a jegyekből nem sok maradt, de az alaphangulatból sem.

Az intellektuális Kelet-Nyugat viszony dominanciáját éppen a mi évtizedeinkben kezdte felváltani a valódi globalizáció számos új idegenség-élménye, amelyekről azután sajnálatosan és ismételten kiderül, hogy felszínes kultúránk a fáradságot nem ismerő erre irányuló retorika ellenére sem volt képes felkészülni rá. Mindeddig éppen ez a Kelet-Nyugat-viszony volt az egyetemes „idegenség”-probléma egyik legfontosabb, ha éppen nem a legfontosabb tengelye – a Nyugat idegensége Keleten és a Kelet idegensége Nyugaton számított a probléma eddigi legtermékenyebb forrásának.

1997. májusában (25. szám) Corsaro a szerkesztő üzenetben foglalja össze a lap akkori célkitűzését.

A lap kulturális mozgalmat kezdeményez az élet megjavítása érdekében, amelyet az idegenség, illetve az elidegenedés megismerése, az azokról alkotott tudás pozitív és negatív aspektusai alkotnak. Ráismerhetünk ebből a megfogalmazásból a lap 1985-ben kitűzött nagyszabású általános céljaira. Szűkebb témákon túlmenően is demonstráló bizonyítéka ez annak, milyen szervesen kapcsolódott össze az 1989 előtti és 1989 utáni folyamat, jóllehet egy sor más szempontból az 1989-es korszakhatár valóban meghatározó történelmi választóvonal. Voltaképpen ez arra is rávilágít, hogy miként működik valóban egy nagy történelmi átalakulás. Milyen egy ilyen transzformáció mechanikája? Mennyire lennének lehetségesek valójában a nagy átalakulások, a valóban mozgásba jött társadalom ereje nélkül?

Ebben a 97-es programban az egyik cél az idegenség, elidegenedés objektív tanulmányozását tartalmazó közlemények publikálása, a másik, s ez ismét *finom kortörténelmi jelzés is, az ideológiailag motivált megszólalások ki-*

küszöbölése, amelyek Corsaro szemében az idegenség szubjektív megközelítését segítik elő. E tapintatos megfogalmazás (az objektivitás elősegítése a szubjektivitással szemben) annak jelzése, hogy megjelenik az 1989 utáni új politika a maga új formáiban a lap hasábjain, és megpróbál olyan értelemben érvényt szerezni magának, hogy az illető politikai megszólalás (amit Corsaro igen tapintatosan szubjektívnek, *tehát* nem objektívnek, *tehát* nem tudományosnak tekint) következményekkel is járjon a politikai megszólalás ellenfeleire nézve.

E nyilatkozat végén Corsaro hangsúlyozza, hogy saját kulturális választásai eleve elválasztják doktrínáktól és pártoktól, erre a tudatos anti-dogmatizmusra azonban azért szükség van, hogy az idegenség jelenségét valódi elfogultatlansággal lehessen vizsgálni és csak az emberi lényeg kulturális értékei iránt kialakított elkötelezettség érvényesülhessen.

Az egzisztenciális félelem jelzése bármikor megjelenhet a mindennapi életben, a mindenkori „itt és most”-ban. Corsaro számára a mindenkori idegenség/elidegenedés a mindenkori egzisztenciális félelem állapota, az idegenség elleni küzdelem az egzisztenciális félelem elleni harc. Azt is hangsúlyozza, hogy önmagában semmi sem jó, a gondolkodás teszi ilyenné vagy olyanná. Ezzel világos határok közé szorítja sajátos humanizmusát, amelyeket a lap több ezer közleménye egyértelműen igazol is. *Az egzisztenciális félelem elleni harc nem teszi naivvá, és bármikor el tudja képzelni, hogy felszínre kerül az emberi természet öntudatlan agresszivitása is.*

Ezzel a két határ közé zárással vissza is kanyarodik a politika korábbi kritikájához. Annak értékei, jó vagy rossz mivolta azoktól az emberi magatartásoktól függ, amelyeket nevükben gyakorolnak, azoktól a tettektől, amelyeket nevükben elkövetnek.

Esetében nem általános, differenciálatlan ideológia- vagy politika-elleneségről van szó, de a két határ közé szorított egzisztenciális alaphelyzet minősíti a társadalomban, illetve az intézményekben képviselt értékeket.

A keleti megújulás az akkori Nyugatra átcsapó elemeinek is megvannak a maga nyomai a *Lo Stranieroban*. A *Perestrojka* dinamizáló hatására a korai Clinton-években is elterjedt jelszó, egy közelebről meg nem határozott „change”, ami valamiféle makrotársadalmi reformra futott ki.

David Lovell „Political Cyclicism in Liberal Democracies” (# 466) teljes tudatossággal szembesíti a nyugati demokráciát a nyílása pillanatában lévő keleti demokráciával¹, s jóllehet korántsem idealizálja a keleti demokráciá-

¹ Egy pontos megfogalmazás ebből az írásból: „The similarly poor regard in which established, Western democracies are held by their own citizens.”

nak sem a jelenét, sem a várható jövőjét, *nagyon is tudatosan használja fel a történelmi lehetőséget a saját demokrácia kritikájára*. Ez fontos történelmi tény, ha átmeneti jelentőségű is, annyiban megvannak mégis a maga teoretikus áttételei, hogy mutatja Nyugat és Kelet sokszorosán összefonódott reflexiós kapcsolatait, amelyből mára a Kelet egyszerűen kiesett (a poszt-kommunista Kelet-Európa ismereteink szerint egyetlen újabb „eszmei világtérkép”-en nem jelenik meg valamiféle önálló entitásként), a Nyugat tökéletlen változataként jelenik meg, mégpedig a megfelelő instrumentizálások szakadatlanul változó tárgyaként.

Nagyon hasonlóan az előző tanulmányhoz Henk Woldring is („Human Estrangement Regarding Democracy”, #158) a demokrácia keleti sikerével szembeníti azt az akkori nyugati állapotot, ami – éppen, mint a demokrácia pillanatnyi helyzete – a maga belső folyamataiban nem volt összehangolva a keleti nyitással. Így szembeülhet demokrácia az elidegenedéssel, s ezt nem a történelmi kiábrándulás, de a keleti előrenyomulástól nyert nagyobb remények, egyben nagyobb igények, illetve elvárások motiválják.

Egy következő, igen fontos tendencia a *Lo Straniero*ban a saját társadalom, saját kultúra idegenség- és elidegenedés-problematikájának kinyitása, „nemzetköziesítése”, egy olyan típusú ön-megmutatás, amelyik a kölcsönös növekedő bizalom bizonyosra vett médiumában az idegenség-jelenségekre összpontosít.

Egy bolgár szerző: Erica Lazarova a fogyasztói és alkotó ember szembeállításából kiindulva értelmezi az elidegenedést („Homo Consumens Versus Homo Creator, or: Estranged Man in a Society of Consumers”, #162). Hasonló szellemben Franciaországról P.A. Larue („Nationality and Identity in Modern France”, #156), ahol az állampolgárság és a nemzetiség fogalmi kerülnék kontrasztív elemzésre.

Egy társadalom elemzően feltárja a maga idegenség-problémáit, amivel további vitára is bocsátja azokat – ez a tendencia példászerűen jelenik meg Michaela Mudure tanulmányában („Women Estrangement in Post-Totalitarian Romania, a Special Janus Case”, #146). Itt is megjelenik a felszabadulás szindrómája, de már az új problematika helyes értelmezése is („Janus-arc”) – , amit a „viktimizáció” és a „felhatalmazás” kettőssége kísérel meg megragadni, ráadásul úgy, hogy magát az átmeneti folyamatot állítja középpontba.

Alig kevésbé emblematikusan foglalja össze a bemutatni kívánt jelenséget Jana Bezensek („The Slovene Family in the Process of Transition”, #268).

Az idegenségek elemzése és összevetése ugyancsak egy kinyíló, felszabaduló ország összefüggésében Svetlana Tchervonnaja írása („Russian Artists in Exile and Non-Russian Artists in Russia”, #264). Ez a tanulmány sokszo-

rozsa, sőt, egyenesen hatványozza is az idegenség-problematika akkori, egyébként egyformán legitim lehetőségeit. Éppen az orosz művészet összefüggésében ugyanis az emigráció nemcsak egy hetvenes éves történelmi szakaszt jelent, de a szélsőséges politikai és a szellemi ellenségeskedés számos olyan helyzetét is, amelynek elfogulatlan vizsgálata akkor éppen, hogy csak megkezdődhetett.

Mínta ennek további mutációja lenne Levon Hakopian („Symbolism of Alienation in Soviet Music”, #372) című írása, a bürokratikus politikai rendszer előidézte „idegenség”-nek immár nem a ténye vagy okai a téma, de már az „idegenség” *szimbolizmusa*, mindez ugyancsak a kinyílás pillanatának önmegmutató gesztusával - ami *elő-feltételezi az intenzív kölcsönös érdeklődést*, és amelytől a további termékeny és sokat ígérő együttműködés folytatását is el lehet várni. Ez a „szimbolizmus” továbbá az orosz kultúra olyan addig rejtett és titokban tartott („idegenségre ítélt”) elemeire is kitér, mint a „gnoszticizmus” vagy a metafizikus művészet számos lehetséges válfaja. Nyilván megtalálhatóak ebben a sajátos „*reálszocialista*” *perspektivizmus* mozzanatai is (mely egyébként más erőhatalmi rendszerekre is jellemző, amelyekben az illető hatalom hosszabb időtávon áll fenn), miszerint minden olyan jelenségnek egy természeti törvény egyértelműségével pozitívan változik meg az értéke, ami ebben a rendszerben elnyomásban részesül - ki akarna például rögtön elvi-racionalista kritikával közelíteni a tiltott és kirekesztett orosz gnosztikus filozófiához?

A kölcsönös megismerés vágya a saját történelem és kultúra idegenség-jelenségeinek felmutatásával jelenik meg látszólag egzotikusan japán összefüggésben is Sawako *Taniyamánál*, a japán történelem egyik rejtett és sokáig tabuizált összefüggésének, az „érinthetetlen” osztály problematikájának ered nyomába („Japan’s Former So-Called ‘Untouchable’ Class and Sue Sumii’s Novel ‘The River with No Bridge’”, #358).

Az eddigieket megközelítő klasszicitással közelíti meg témáját Müller Péter is („Estrangement in the Use and Abuse of Language in the Central European Absurd Drama”, # 163), ahol nemcsak a magyar hátterű Martin *Esslin* kerül tárgyalásra, de *Havel*, *Mrozek* és *Örkény* is, s a kinyílás pillanatában nem pusztán a kelet-európai szerzők jelenítik meg az önmegmutatás mozzanatát, de ezúttal is erőteljesen megjelenik az is, hogy a *kelet-európai rendszerek* értelmezése és átélése, illetve az *abszurd* értelmezése és átélése a valóságos történelmi években igen közel kerültek egymáshoz.

Egy következő átfogó témacsoport az ún. idegenség-reprezentáció a műalkotásokban, ami erős leegyszerűsítéssel az idegenség megjelenéseit jelenti a hagyományosan kutatott irodalom és humán tudományok belső világában.

Az egyik legigényesebb ilyen törekvés Frederick S. Lapisardi munkája („Levels of Estrangement ... in Yeats and O’Neill Productions”, #363), szinte önmagában teljes tipológia a *maszkok* felhasználásáról és más báb-szerű ábrázolásáról az új amerikai színházi kísérletekben, ahol éppen a mindenkori legújabb és az aktuális idegenség-probléma a maszkot, mint az idegenség ősi, objektívalódott szimbólumát választja önmaga megjelenítésére.

Az olyan később kinyíló országok aktivitása itt sem meglepő, mint amilyen Románia vagy kissé kisebb mértékben Bulgária – ebben az összefüggésben szinte már tudatosan választják saját közelmúltbeli művészeti és kulturális termésükből az immár a művészeti formán keresztül megvalósuló idegenség-„representáció”-t (egy példa: Michaela Albu és Iolanda Manescu: „Marin Sorescu’s Plays and the National Theater of Craiova”. # 360).

A korszak egyre finomodó irodalomelmélete amúgy is érzékennyé tette a műelemzést a különféle reprezentációk rekonstrukciói számára. Ez a tendencia kimondottan kedvezett az idegenség reprezentációival foglalkozó tanulmányoknak, sajátos és igen jelentős szinergetikai hatás érvényesült – az idegenség/elidegenedés probléma differenciálódása rátalált a műelemzés az irodalomelméleti módszertan differenciálódási folyamatára, *a két differenciálódás pozitívan hatott egymásra és kölcsönösen tovább differenciálta mind az idegenség/elidegenedés, mind pedig a műelemzés saját, eredeti területeit.*

E kettős differenciálódás pozitív egymásra hatásának szép dokumentuma Asja Nina Kovacev tanulmánya („Symbolic Representations of Estrangement in Psychopathological Art”, #476). E pozitív egymásra hatás sokszor *aszimmetrikussá* is válik: a műelemzés nem ritkán egyenesen rátelepedik az idegenség reprezentációival foglalkozó értelmezésekre (egy tanulmány például az szicíliai színház maszkjainak évszázados történetével foglalkozik, ebben az idegenség aktuális mozzanata már nem is elsődleges érdekességi).

Egy következő önálló, nagy terület az idegenséggel-elidegenedéssel foglalkozó *egyetemes filozófia és irodalom* általános felvonultatása és reflexiója.

A *Lo Straniero* ily módon szabályos idegenség-enciklopédiává is válik, miközben szerencsés kézzel elkerüli az akadémikus jellegét. Az eredeti kommunikációs forma természetes előnyei megjelennek, országok, szerzők, kultúrák, nyelvek látszólag szeszélyes, impresszionisztikus sorrendet alakítanak ki, amelyben akár még a filozófiai hagyomány legismertebb darabjai is új megvilágításba kerülhetnek.

Majdhogynem klasszikus módon teljesíti ki ezt az irányzatot Robert F. Goodman tanulmánya („Rousseau’s Pragmatism”, #183) – itt a középpontba állított pragmatizmus-fogalom produktív kapcsolatra lép az idegenség-problémával. A további lehetőségeket érzékeltetheti Paulo M. M. Lima Santos egy

Kierkegaard-koncepció értelmezésével (# 166), Hartmut Heep *Rilke* és az emberi idegenség viszonyát vizsgáló tanulmányával (#160), Avraham Yassour Gustav *Landauer* anarchizmusának kialakulását vizsgáló elemzésével (#155), majd ugyancsak Avraham Yassour igen érdekes és a *Lo Straniero* nagy elveinek szellemébe mértékadóan beleillő tanulmányával (# 187) a *kibbutz*-mozgalom szellemi háttéréről, szellemi őseiről, s mindebben természetesen az idegenség/elidegenedés kérdéséről is.

Valóban csak a további teljesség kedvéért idézünk mindehhez néhány klasszikus és diszciplinárisan tökéletes „filozófiai” feldolgozást – ezekben a szó szoros és eredeti értelmében az „idegenség filozófiájá”-ról van szó. *Hume*, ismét *Rousseau*, *Schiller*, *Hegel*, *Adorno*, *Buber* a protagonisták, maga Corsaro pedig megpróbálkozik még az idegenség logikai megközelítésével is (#266, eszerint az idegenség „konstitutív tagadás”)

Szervesen összefüggő további nagyobb csoportot alkotnak az idegenség/elidegenedés *közvetlen társadalmi megjelenéseit* vizsgáló írások. Az akkori kor, és ezen a teoretikusan is értelmezhető „történetfilozófiai” kort értjük, azt, ami az idegenség teljes problematikáját a maga új módján jelenítette meg. *Az idegenség e közvetlen társadalmi megjelenéseinek néven nevezése egyben új pozitív kiindulások lehetőségeit is magukban rejtette.*

A hetvenes évek története a fokozódó „soft” társadalom, a növekvő érzékenység, a kisebbségek helyzetének javítása, sok esetben a társadalmi figyelem számára még fel sem derített vagy azonosított kisebbségek felkutatása jegyében történt. Nem alapozhatjuk meg itt ennek elemzését annak a mélyebb történelmi áramlatnak a felidézésével, amely éppen ennek a szenzibilitásnak a lassú átnövését lenne hivatott kimutatni az új baloldal és a neoliberalizmus között², tegyük hozzá, hogy a posztmodern összes változata is kimondottan „soft”, vagy másképpen bevallott „gyenge” gondolkodás volt.

Az idegenség *közvetlen társadalmi reprezentációi* éppen ezért a nagy átalakulásnak azokban az éveiben, amelyekben a *Lo Straniero* működött, egységes összefüggésben jelenek meg.

Sem a szociális, sem a pszichológiai idegenség vagy elidegenedés jelenségei nem elsősorban mint olyan anomáliák jelentek meg, amelyeket a „társadalom” kötelessége helyre ütni, de olyan, voltaképpen, megengedhetetlen kivételes helyzetekként, amelyeket az éppen átalakuló társadalom a maga

² 1968-1989-2000. Az értelmiség az új baloldal és a neoliberalizmus között. In. *Értelmiség – társadalom – politika 1968-1989*. Szerkesztette Kiss Endre és Dalos Rimma. Budapest, 2002. 31-40. és *A labirintusi fonál és a szorgalom dühe. Újabb tanulmányok a magyar filozófia köréből*. Magyar Filozófiatörténeti Könyvtár VIII: Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2006. 373-384.

„finom” új szenzibilitásával, projektekkel, csoportmunkával, mikropolitikával az eredményesség esélyével képes megváltoztatni úgy – *s éppen ebben áll a e forradalom neoliberais jellege* –, hogy eközben nem nyúlnak a társadalom „hard” elemeihez, nemhogy a tulajdonhoz nem, de az adózáshoz sem, nemhogy nem korlátozzák a produkció erőit, de fokozatosan alárendelik nekik a társadalom újratermelésének amúgy csökkenthetetlen, örök feladatait.

Az idegenség/elidegenedés ezért a *Lo Straniero*ban is szabályos pozitív kihívásként jelent az átmenet korszaka számára, olyan próbatételként, amelynek éppen az új társadalom felel meg, annál is inkább, mert ez az új társadalom majdnem maradéktalanul az individuális emberkép antropológiájában gondolkodik, és joggal indulhatott ki abból, hogy ha létezik az egyének önkéntes és elkötelezett érzékenysége a társadalmi idegenség/elidenedés áldozatai iránt, közös erőfeszítésük folyamatosan változtatni tud majd ezen a helyzeten.

Néhány fontos példa: Maryse Vanstapel közvetlenül a drog-fogyasztásról ír az idegenség összefüggésében (#164). Kent Johnson (#161) az atombomba lélektani következményeiről, Marijke Prins a piacositott egészségügyről (#156), Terry Aladjem arról a nagyon is életközeli helyzetről, hogy miképp idegenít el a „bosszú” (# 154).

Nagyon is szervesen illeszkednek ebbe a *közvetlen idegenséget* artikuláló csoportba a kor legújabb felfedezései, tapasztalatai, élményei, a mediatizáció és a virtualitás szerveinket meghosszabbító és szándékainkat mutáló hatásai az eredeti létezőkkel szembeállítva.

Az egyik jellemző példa erre (#145) Robert McKenzie tanulmánya a tömegmédiákban közvetített („mediált”) hajléktalanság „kulturális feldolgozásáról”. William van Grit (# 188) az idegenség/elidegenedés közvetlen megjelenéseinek „ősi” klasszikusát elemzi új változatban. Leírja egy Hollandiából az Egyesült Államokba történő emigráció teljes idegenség-problémáját, majd ezek után azt, hogy mi történik, ha ugyanez az ember immár az Egyesült Államokból tér vissza Hollandiába, ahol semmivel sem kevesebb vagy egyszerűbb idegenség-problematikával találja szembe magát.

A közvetlen identitás-problematikának megszületnek a maga első szándékú teoretikus értelmezései is (*elsősorban az egzisztencia és az abszurd szélesebb szövegösszefüggéseiben*), de van Grit tanulmányának mintegy folytatásaként és kiegészítéseként megjelenik a *sokszoros* (multiple) idegenség, illetve elidegenedtség fogalma is (# 359).

Ismét a nyolcvanas-kilencvenes évek levegőjét árasztja Murray Grant problémafelvetése (# 356), amelynek középpontjában az áll, hogy a keresztények az idegenség/elidegenedés szemszögéből sem különböznek a többi

embertől, azaz a kereszténység nem emeli őket ki *automatikusan* ezeknek a kérdéseknek a hatóköréből.

Mai szemmel feltűnik, hogy valamiféle tömeges migráció ekkor legfeljebb a távoli jövő témája, a valóságos probléma, a konkrét kérdés ekkor mind a két oldalról *meghatározóan individuális*: részben a bevándorló-idegen individuális méltósága (egészen 2015-ig ez meg is marad a szociológiai jellegű szakirodalom vezető elemének is, az olyan kérdésfeltevésekkel, hogy nem nácizmus-e, ha egy bevándorlót valaki el akar mozdítani elfoglalt helyéről), részben a befogadó/nem idegen társadalom számára kialakított „korrekt” magatartás-katé makulátlansága.

A klasszikus történelmi nemzeti-nemzetiségi-nacionalista szembeállításokból származó idegenség-jelenségek a *Lo Straniero* anyagának margóján helyezkednek el (hűségesen őrizve annak a hangulatnak a lenyomatát is, amely akkor úgy vélte, hogy a geopolitika, illetve a hagyományos „imperializmus” már végképp lekerült a történelem napirendjéről).

Az sem véletlen, hogy e probléma politikailag drámai változatait (amelyek persze akkor is inkább a periférián, azaz a posztszovjet térben történnek) néhány a térséghez tartozó szerzőn kívül éppen maga Ignacio *Corsaro* ragadja fel (# 361, #381.), állandóan felajánlva és nyitva hagyva a közvetlen gyakorlati közvetítés lehetőségét is (ilyen természetű vitákat és konferenciákat ténylegesen rendezett is).

A gyors történeti változásokat mutatja a legszélesebb értelemben vett *gender* – problematika is. A *Lo Straniero* egyes évfolyamaiban elsősorban még a homoszexualitással kapcsolatos problémák jelennek meg, csupán egyetlen kérdésfeltevés idézi fel mintegy „előzetesen” a *gender*-kérdés későbbi elmérgesedő radikalizálódását (#149 Mildred Schachinger), aki felveti egy *gender*-mozzanatra felépített *teljes* társadalomelmélet lehetőségét.

Az idegenség/elidegenedés, mint szabályos *pozitív kihívás* is megjelent az átmenet korszaka számára, próbatételnek, amelynek az új társadalom megfelel, annál is inkább, mert ez az új társadalom, mint láttuk, maradéktalanul az individuális emberképben gondolkodik, és amiatt joggal indulhatott ki abból, hogy ha megvan az egyének önkéntes és elkötelezett érzékenysége a társadalmi idegenség/elidegenedés áldozatai iránt, az egyének közös erőfeszítése folyamatosan változtatni tud majd ezen a helyzeten. Ez az alapgondolat az évfolyamok előrehaladásával lassan, alig észrevehetően átszíneződik, *az új helyzet apológiájából immár a globalizáció kritikájává válik*, s így a globális életvilág igazi mércéjévé.

Corsaro alapgondolata bizonyosan az volt, hogy *az idegenségek felszámolásának lassú és következetes útja azonos lehetett volna a Nyugat valóságos*

megújulásával. Ennek a fázisnak a jellemző darabja az európai identitás globális problematikája (#186), sőt, a Kína-probléma (#184), vagy Allan Bloom ismert reakciós állásfoglalásának elemzése (#791) – mai szemmel nézve pedig ekkor már mintha késő is lenne az eredeti célkitűzések megvalósításához.

A *Lo Straniero* fontos dokumentuma a kor, a globalizáció tartalmainak. Az idegenség humánus tematizálása, a lapon belül, de a lapon kívül is, hamarosan találkozik az erre az új versenypályára is benyomuló politikai szándékokkal, először használni próbálják a valódi civil mozgalmat, majd párhuzamos csatornákat hívnak életre. Ez elhalványíthatja a valóságos emberi szituációra irányuló különlegesen éles és tiszta pillantást, amivel Corsaro a lapot keresztülvezette az 1989-es átalakuláson. Újabb ideológiai gyanúk merülnek fel az idegen kérdéssel összefüggésben, az igazság jegyében való élet definiálása új oldalakról válik nehezzé.

Corsaro átgondolt víziója megpróbálja megértetni az olvasóval, hogy az új világ a nagyobb szabadság felé haladó világ, s maga is új módokon lehet az idegenség új terepe. Ez a vibráló sokszínűség tesz érzékennyé arra, hogy az idegenség nemcsak létezik, de módosulhat is, át is alakulhat, akár naponta újra is termelődhet a nemek, a kultúra, a vallás vagy a politika akár jelentéktelennek mondható eltéréseiből is.